

जुळ्याचं दुखणं

डॉ. मनोज भाटवडेकर

संदेश आणि संपदाची समस्या वरवर एकच वाटत असली तरी प्रत्येकाच्या समस्येचा वेगवेगळा विचार करणं आवश्यक होतं.

परीक्षांच्या निकालानंतर सल्ल्यासाठी येणाऱ्या पालकांचा म्हणून एक वेगळा वर्ग असतो. वेगळा अशा अर्थी की निकालाबद्दल विचार करून, त्याबद्दल चर्चा करून (कधी कधी या चर्चेला पंचनाम्याचं स्वरूप येतं तो मुद्दा वेगळा!) चुका दुरुस्त करण्याचा प्रयत्न करणारी ही मंडळी असतात.

समोर बसलेल्या बाईनी माझ्या पुढ्यात दोन प्रगतिपुस्तकं ठेवली.

“हे मार्क संपदाचे आणि हे संदेशचे. ही माझी जुळी मुलं. त्यांच्या बाबतीत मला तुमच्याशी बोलायचंय. यंदा ती पाचवीतून सहावीत गेली. गेली म्हणजे काय – जेमतेम गेली. चाळीस टक्के हे काय मार्क झाले?” (यापुढची वाक्यं मी नाही लिहिली तरी चालतील. उदा. आता असं तर पुढे कसं होईल? वगैरे वगैरे !)

‘ठीक आहे. आपल्याला दोघांबद्दल थोडंसं खोलात जाऊन बोलावं लागेल. ती जुळी आहेत असं तुम्ही म्हणालात, त्यांच्या जन्माबद्दल माहिती सांगा.’

“जुळं आहे हे डॉक्टरांनी आधीच सांगितलं होतं. त्यामुळे सर्व काळजी नीट घेतली होती. गरोदरपणात माझं ब्लडप्रेसर थोडंसं वाढलं होतं. बस्स बाकी काही त्रास नव्हता. नववा महिना संपायला आला असताना माझी डिलिव्हरी झाली. संदेशचं वजन अडीच किलो होतं. संपदाचं सव्वादोन किलो. दोन्ही मुलं जन्मानंतर लगेच रडली.

डॉक्टरांच्या मते दोन्ही मुलं जन्मतः नॉर्मल होती, आम्हाला मात्र संदेशपेक्षा संपदा थोडीशी कमी वाटते पहिल्यापासून.”

‘कुठल्या बाबतीत?’

“सर्वच बाबतीत. संदेशची सर्व प्रगती तिच्यापेक्षा लवकर झाली- म्हणजे बसणं, चालणं, बोलणं वगैरे. संपदा त्या मानाने सगळं उशिरा करायला लागली. तिची एकूण समजही कमी आहे. जी गोष्ट संदेशला एकदा सांगून कळते ती कळायला संपदाला दोनतीनदा सांगावं लागतं. अभ्यासात तर हे फारच जाणवतं.”

‘तुम्ही सांगताय त्यावरून असं वाटतं की दोन्ही मुलांची कुवत, आकलनशक्ती यात फरक असावा. बरं, शाळेत त्यांचं वागणं कसं असतं?’

“वागणं म्हणाल तर चांगलं असतं, शिक्षकांचं म्हणणं एकच-दोन्ही मुलं तशी शिस्तीत आहेत पण संपदा जेवढी मेहनती आहे तेवढा संदेश नाही. त्याला सगळं येत असतं, पण तो कधी आपणहून उत्तरं घायला हात वर करत नाही किंवा लिहायचा आळस करतो. त्याला सगळीकडे शॉर्टकट्स हवे असतात. चार वाक्यांच्या ठिकाणी एक वाक्य लिहून मोकळा होतो. त्या वाक्यात सगळे मुद्दे असतात, पण मार्क जातात ते जातातच. संपदा एका वाक्याच्या ठिकाणी दोन लिहिते आणि तरी एकही मुद्दा धड मांडू शकत नाही. संदेशबद्दल शिक्षकांची नेहमीची तक्रार म्हणजे तो सदानकदा कंटाळलेला, दुरमुखलेला असतो. संपदा त्या मानाने आनंदी असते. आता या दोन्ही मुलांचं काय करायचं ते तुम्हीच सांगा. आज मी त्यांना मुद्दामच आणलं नाही. म्हटलं आधी तुमच्याशी बोलावं. हे मार्क बघताय ना?”

दोन्ही मुलांच्या प्रगतिपुस्तकांतले मार्क साधारणपणे सारखेच होते. आईच्या सांगण्यावरून दोन्ही मुलांच्या बुद्धिमत्तेत तफावत होती. संदेश संपदापेक्षा हुशार होता. असं असूनही दोघांच्या मार्कांमध्ये फारसा फरक नव्हता. याचं कारण शोधून काढणं जरूरीच होतं.

‘आपण असं करू, आमच्या बालक-पालक केंद्रात दोघांच्याही बुद्धिमत्तेची चाचणी घेऊ. त्यावरून त्यांच्या बुद्ध्यांकाची आपल्याला कल्पना येईल. त्यानंतर आपण पुन्हा भेटू.’

दोघांच्याही बुद्धिमत्ता चाचणीचे रिपोर्ट्स आले. संदेशचा आय. क्यू. (बुद्ध्यांक) एकशेवीस होता. म्हणजे सरासरीपेक्षा जास्त होता. (सरासरी ९० ते ११० एवढा असतो.) याचा अर्थ संदेश हा बुद्धिमान मुलगा होता. संपदाचा बुद्ध्यांक ऐंशी होता. म्हणजे तिची बुद्धिमत्ता नॉर्मल आणि मतिमंद याच्या सीमारेषेवर होती.

“बघा डॉक्टर, मी म्हटलं नाही का तुम्हाला संदेश संपदापेक्षा हुशार आहे म्हणून? तरी त्याला कमी मार्क का मिळावेत? आम्ही कधीही दोघांची तुलना करत नाही. दोघांना सगळं सारखंच देतो. मी या दोघांसाठी नोकरीसुद्धा सोडली. गेली दोन वर्षं मी घरीच असते. आम्हाला शिकवणी, क्लास वगैरे पटत नाही. त्यामुळे दोघांचाही अभ्यास मीच घेते. आपल्या शिक्षणाचा उपयोग काय नाहीतर?”

‘तुम्ही अभ्यास कसा घेता?’

“दोघांकडूनही पुस्तकांतले धडे वाचून घेते. त्यातलं न समजलेलं समजावून सांगते. आता हा प्रश्न संपदाच्या बाबतीत जास्त येतो. तिला समजायला वेळच लागतो. मग त्यातली प्रश्नोत्तर करून घेते. ती लिहून घेते; तपासते. मला वाटत नाही इतकी मेहनत फारशी कुणी घेत असेल असं. पण रिझल्ट बघितलात ना? मी म्हणते, संपदाचे फार फार तर चारपाच टक्के वाढतील तुमच्या ट्रीटमेंटने पण संदेशचे मार्क धक्कादायक आहेत असं नाही वाटत तुम्हाला?”

‘एक लक्षात घ्या. मार्क वाढण्यासाठी ट्रीटमेंट वगैरे काही नसते. संपदाची बुद्धिमत्ता लक्षात घेता तिला मिळालेले मार्क ठीक आहेत असं वाटतं. तुम्ही म्हणालात की, तुम्ही दोघांचाही अभ्यास घेता. तो दोघांचा एकत्र घेता की वेगवेगळा?’

“अर्थातच एकत्र. त्या दोघांनाही कुठल्याही तऱ्हेने वेगळी वागणूक मी देत नाही. मी म्हटलंच तुम्हाला मघाशी.”

“मला वाटतं तुमचं हे धोरण एरवी ठीक आहे. पण अभ्यासाच्या बाबतीत नाही. दोघांची बुद्धिमत्ता वेगळी आहे. दोघांना अभ्यासासाठी लागणारा वेळ वेगळा आहे. संदेशचं अभ्यास करताना वागणं कसं असतं?”

“अहो, सारखा कंटाळलेला असतो. अभ्यास करताना पेन्सिलची बॅट आणि खोडरबराचा बॉल करून क्रिकेट चालू असतं.”

‘कंटाळ्याचं कारण शोधण्याचा तुम्ही प्रयत्न केलात का? बहुधा असं होत असावं. तुम्ही दोघांना अभ्यासाला बसवता. संपदाला समजावून सांगण्यासाठी तुम्हाला जास्त वेळ लागतो. संदेशला तेच तेच पुन्हा पुन्हा ऐकून कंटाळा आला तर त्यात आश्चर्य कसलं? त्याचा तेवढा वेळ फुकट जातो. दुसरं असंही होत असण्याची शक्यता आहे- संपदा चाळीस टक्के मिळवते. ते आईला चालतं. मग आपल्यालाही तेवढेच मिळाले तर काय हरकत आहे, असा विचार त्याच्या मनात येत असेल.’

“हो, हो. बरोबर. असं तो म्हणतोदेखील आणि वर हेही ऐकवतो की तिला केवढी मेहनत करून एवढेच मार्क मिळतात. मी किती थोडा अभ्यास करून मार्क मिळवतो.”

जुळ्यांच्या ‘दुखण्या’ चं मूळ सापडलं होतं. हे दुखणं जुळ्याचं असलं तरी प्रत्येकाला वेगवेगळा उपाय हवा आहे. संपदाला आईच्या विशेष मार्गदर्शनाची निश्चित गरज आहे. तिचे मार्क आईने जसे आहेत तसं स्वीकारणं आवश्यक आहे. संदेशच्या बाबतीत मात्र आईने संपूर्णपणे वेगळी भूमिका घेणं आवश्यक आहे. एकतर त्याच्या बुद्धिमत्तेची सार्थ कल्पना त्याला आईने द्यायला हवी. त्याला अभ्यासासाठी वेगळं बसवायला हवं. प्रत्येक गोष्ट समजावून सांगण्याचा हट्ट न धरता त्याला जिथे अडेल तिथेच फक्त मदतीचा हात पुढे करायला हवा. त्याचबरोबर संपदाच्या कुवतीचा अंदाजही त्याला द्यायला हवा. वर्तणूक उपचारातल्या ‘अपेक्षित वर्तनाबद्दल प्रोत्साहन, शाबासकी, बक्षीस’ या तत्त्वाचा उपयोग त्याच्या बाबतीत योग्य ठरेल. मुलांच्या रिझल्टनंतरच्या बहुतेक पंचनाम्यांचा निकाल असाच लागतो, की मुलांबरोबर पालकांनाही आत्मपरीक्षण करण्याची गरज आहे !

आपलं महानगर, दि.१२/०५/१९९८

काही बोलायाचे आहे